

Yay.Haz. AYŞEGÜL BAYKAN ve BELMA ÖTÜŞ-BASKETT
Nezihe Muhittin ve *Türk Kadını* (1931)

AYŞEGÜL BAYKAN Orta Doğu Teknik Üniversitesi sosyoloji bölümünü bitirdi ve aynı üniversitenin ekonomi bölümünde yüksek lisans yaptı. Daha sonra Pittsburgh Üniversitesi'nin felsefe bölümünden yüksek lisans, sosyoloji bölümünden doktora dereceleri aldı. Jefferson College, Pittsburgh ve Cincinnati üniversitelerinde çeşitli dersler veren Baykan, 1995 yılından beri Koç Üniversitesi sosyoloji bölümünde öğretim görevlisidir.

BELMA ÖTÜŞ-BASKETT İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi DTCF'den mezun olduktan sonra California Üniversitesi'nde (Berkeley) doktora yaptı. ODTÜ, Kobe Kolej, Michigan State, Kansai Gakuin ve Surrey üniversitelerinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Türkiye, Kanada, Japonya ve Avusturya'da özgün kitapları, makaleleri ve çevirileri yayımlandı.

İletişim Yayınları 531 • Tarih-Politika Dizisi 22

ISBN-13: 978-975-470-575-1

© 1999 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-3. Baskı 1999-2016, İstanbul

4. Baskı 2024, Ankara (İsteğe Bağlı Dijital Baskı)

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Fatoş Gencosman

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Şerife Ünal

BASKI ve CILT Meteksan Matbaacılık · SERTİFİKA NO. 46519

Beytepe Köyü Yolu, No. 3 Bilkent, Çankaya 06800 Ankara

Tel: 312.266 44 10

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Yayına Hazırlayanlar
AYŞEGÜL BAYKAN
ve BELMA ÖTÜŞ-BASKETT

Nezihe Muhittin ve *Türk Kadını* (1931)

Türk feminizminin
düşünsel kökenleri ve feminist
tarih yazıcılığından bir örnek

*Çağla ve Can,
bu size...*

İÇİNDEKİLER

Önsöz • AYŞEGÜL BAYKAN.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM	13
<i>Nezihe Muhittin’de Feminizmin</i> <i>Düşünsel Kökenleri</i> • AYŞEGÜL BAYKAN.....	15
<i>Nezihe Muhittin’in Romanları</i> • BELMA-ÖTÜŞ BASKETT.....	39
<i>Türk Kadını Adlı Eserin Yazı Dili ve Üslubu</i> • BELMA-ÖTÜŞ BASKETT.....	59
İKİNCİ BÖLÜM	
Türk Kadını • Nezihe Muhittin.....	63

ÖNSÖZ

AYŞEGÜL BAYKAN

Nezihe Muhittin'in 1931'de yazdığı *Türk Kadını*, Türkiye'deki kadın hareketinin tarihini anlatıyor.¹ Yazarın kişisel yorumlarını, feminizm ve topluma bakışını yansıtan bu kitap, çeşitli kadın örgütlerinin isim ve etkinliklerini de içeriyor. Muhittin'in kitabını benzerlerinden ayıran unsur, anlatım yöntemi. Bu bir tarih metni ama yazarın hayatı ve deneyimleri, başarıları ve başarısızlıkları, kendi feminizm yorumu anlatının belkemiğini oluşturuyor. Metin, feminist düşüncedeki yeni akımların eleştirisinden kadın hareketinin tarihsel gelişimine, öğrencilere yönelik tavsiyelerden Osmanlı toplumunun sınıf ve toplumsal cinsiyet açısından çözümlenmesine, yazara öğretmenlik etmiş kadınlarla ilgili duygu yüklü anılardan demokratik bir toplum tasavvuruna uzanıyor. Muhittin bu ilk dönem feminist hareketin önde gelen isimlerinden biri olduğu için kitap tarihsel bir anlatı olarak okunabilir. Ama yazarın sesinin de duyuluyor olması anlatıya başka bir boyut daha katıyor. Bu ses, bir aydının, toplumsal cinsiyetin rengini taşıyan sesi. Bir kadın olarak Muhi-

1 Nezihe Muhittin, *Türk Kadını* (Nümune Matbaası, İstanbul, 1931).

tin'in de açıkça söylediği gibi, bir feminist olarak düşünüp konuşmanın ne demek olduğu konusunda kendi bütünsel yorumunu yansıtan bir ses...

Muhittin, bir tarihçi olarak olgulara, verilere, yani sosyal bilimlerin yöntemlerine yaslandı. Yalnız kadınlar hakkında değil, genel olarak Türk toplumuyla ilgili bilgiler topladı, bunları düzenleyip sundu. Bu yöntemi kullanmış olması, kadınların o dönemlerde kendilerini düşünce insanları olarak konumlandırmayı başardıklarını anlamamıza yardımcı oluyor. Bundan sonraki kısımda ayrıntılarıyla açıklayacağım gibi, pozitivizm, yöntemleri ve kavramlarıyla yüzyılın başında tüm dünya aydınları için vazgeçilmez bir bakış açısı oluşturuyordu. Sadece doğa değil, tüm tarih ve toplumsal yapılar bu evrimci ve evrensel, deneye bağlı bilimsellik içinde açıklanıyor, kadınlık ve gelişme ile ilgili, örneğin sağlık ve eğitim gibi diğer mikro yapılar da bu bağlamda ele alınıyordu. Önce meşrutiyetin sonra da ulus devletin biçimlenmesinde odak noktalarını oluşturuyordu. Bu bağlamda Nezihe Muhittin, açıkça Saint-Simon'dan beri gelmekte olan bir görüşle aydınlara ve kendine toplumu değiştirme görevi yüklüyordu.

Ama her şeyden öte, onun yaptığı politik bir müdahaleydi. Muhittin, kalkınma, demokratikleşme ve uygarlaşma gibi ulusal hedeflerin, kadınlar dahil tüm toplumsal grupların yaşantılarında temellendirilmedikçe gerçekleşemeyeceğini söyledi. Bu projelerin kadınların etkin katkı ve katılımları olmadan yaşama geçirilemeyeceğini savundu. Örneğin ekonomik bağımsızlığın ancak kadının hem üretime hem tüketime bilinçli katılımıyla gerçekleşeceğini savundu. Kendi yaşamlarının ve toplumlarının yaratıcısı olmaları için "yeni kadınlar"a çağrıda bulundu.

Nezihe Muhittin'in hayatı ve yaptıkları, yaşadığı dönem ve kültürel ortam bağlamında değerlendirilmelidir. Osmanlı

İmparatorluğu'nun parçalandığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıktığı bu dönemde belirleyici olan istikrarsızlık ve değişimdi. Nezihe Muhittin gibi kadınlar, böyle bir dönemde birer özne ve eyleyici (*agent*) olabildiler; kadınların din baskısı altında ezilmeden kendilerini geliştirebildikleri, yeni ulus-devletin refahına katkıda bulunabildikleri bir toplum kurmak için çabaladılar. Muhittin'in *Türk Kadını* adlı kitabı, kadınların birey olarak hak ve isteklerini yeni ulus-devletin refahına ve "toplumsal" yaşama tâbi kılan, bilimsel temellere oturtulmuş, pozitivist bir reforma duyulan pürüzsüz inancı yansıtıyor. Muhittin, bir yandan eğitim ve meslek edinme yoluyla kadınların ekonomik, toplumsal ve politik alanlarda özgürleşmelerini savunurken bir yandan da, Durkheimci sosyolojideki *işbölümü* tarifini izleyerek, kadınların toplumsal rolünün erkeklerinkini tamamlamak olduğunu düşünüyordu. Ne var ki kadınların hem cinsiyet ayrımcılığı ile kısıtlanmadan toplumda mesleklerini icra edip hem de erkekleri tamamlayıcı bir rol oynamalarının nasıl mümkün olacağını açıklayamadığı için de içinden çıkamadığı bir çelişkiye düştü.

Muhittin'in feminist ideolojisinin kimi yönleri, örneğin pozitivist felsefeye olan inancı, bugün artık eskimiş de olsa, feminist düşünceye ve Türk kadınlarının tarihine yaptığı katkılar çok büyüktür. Toplumun ve kadınların Muhittin tarafından altmış yıl önce betimlenen sorunları hâlâ çözülemedi ama onun feminist eylemciliğindeki hararet çoktan yitirildi. Aslında, yakın zamana dek Muhittin ve onun feminist çağdaşları tarihin ve tarihyazıcılığının bir parçası olarak görülüyorlardı bile.² Günümüz araştırmacıları bu-

2 Türk feminist hareketinin bu erken dönemindeki etkinlik ve örgütlerle ilgili bilgiler Serpil Çakır tarafından derlenmiştir. Türk kadınlarının yalnızca ulusal politikaların nesnesi değil, aynı zamanda kendi özgürleşme mücadelelerinin etkin özneleri oldukları konusunda Çakır'a katılıyorum. Bkz. S. Çakır, "Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını", *Kadınlar ve Siyasal Yaşam:*

nu değiştirecek değerli çalışmalar yapmakta. Biz de bu doğrultuda Muhittin'in *Türk Kadını* adlı yapıtının benzer çalışmalar için genç kuşaklara ulaşmasını amaçlayarak dilini sadeleştirdik.

Muhittin'in kitabını ilk defa Pittsburgh'da, bir eski kitap çarşısında 1991 yılının Aralık ayında buldum. Bundan sonra başlayan ilgim kısa zamanda bir aile projesine dönüştü. Dr. Belma Ötüş-Baskett ilk sadeleştirme işini benim için başlattı. Bu eşi bulunmaz bir kayınvalidelik örneği idi. Annem Faika Cesur Türkiye'den tüm kaynak araştırmalarımı yaparak gerekli ön çalışmaları sağladı. İki anneme de teşekkür ederim. Metnin bu hale gelişinde Koç Üniversitesi'nin pek çok elemanının yardımı oldu. Onlara da, özellikle Erol Köroğlu'na, ayrıca minnettarım.

AYŞEGÜL BAYKAN

Eşit Hak - Eşit Katılım içinde, der. Necla Arat (Cem Yayınevi, İstanbul,1991) ve S. akır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, 1994.